

КОНСТРУЮВАННЯ ЧАСУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ТЕМПОРАЛЬНИХ МОДЕЛЕЙ У НАРАТИВАХ ПРО ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ З РОСІЄЮ

TIME CONSTRUCTION UNDER UNCERTAINTY: TRANSFORMATION OF TEMPORAL MODELS IN NARRATIVES ABOUT THE END OF THE WAR WITH RUSSIA

У статті досліджується трансформація темпоральних моделей у наративах про завершення війни з Росією та їх роль у конструюванні суспільних уявлень про майбутнє. На основі конструктивістської перспективи та інструментарію акторно-мережевої теорії автором проаналізовано еволюцію домінуючих часових моделей: від лінійної з фіксованим коротким горизонтом (лютий-квітень 2022) через лінійну з динамічним горизонтом (травень 2022 – серпень 2023) до циклічно-адаптивної моделі з відкритим горизонтом (вересень 2023 – дотепер). Емпіричною базою дослідження стали висловлювання найбільш впливових публічних коментаторів війни, офіційні повідомлення влади та дані опитувань громадської думки. Дослідження виявило, що різні темпоральні моделі формують відмінні стратегії соціальної мобілізації та структури агентності, розподіляючи відповідальність між різними акторами. Встановлено, що лінійна модель конструює аудиторію як пасивних свідків неминучої перемоги, де агентність належить зовнішнім факторам та інституційним акторам, тоді як циклічно-адаптивна модель передбачає активну участь громадянського суспільства через постійну рефлексію та адаптацію. Особливістю трансформації темпоральних моделей в українському суспільстві стало перетворення конструювання часу на поле активної політичної боротьби, де криза традиційних лінійних моделей призвела до стану темпорального вакууму, що спричинив суттєву реконфігурацію балансу сил у інформаційному просторі. Показано, як трансформація впливу між інституційними акторами, індивідуальними експертами, військовими з передової, соціологічними інституціями та медіа-технологіями безпосередньо впливає на домінування певних темпоральних моделей у суспільному дискурсі. В умовах тривалого конфлікту запропоновано розробку гібридної темпоральної моделі, яка б поєднувала елементи лінійності та циклічності для забезпечення суспільної мобілізації, стійкості та адаптивності.

Ключові слова: акторно-мережева теорія, темпоральні моделі, наративи війни, соціальна мобілізація, невизначеність.

This article examines the transformation of temporal models in narratives about the end of the war with Russia and their role in constructing social visions of the future. Based on a constructivist perspective and actor-network theory, the author analyzes the evolution of dominant temporal models: from a linear model with a fixed short horizon (February-April 2022) through a linear model with a dynamic horizon (May 2022 – August 2023) to a cyclical-adaptive model with an open horizon (September 2023 – present). The empirical foundation of the research consists of statements by the most influential public war commentators, official government communications, and public opinion survey data. The research reveals that different temporal models shape distinct strategies of social mobilization and agency structures, distributing responsibility among various actors. It establishes that the linear model constructs the audience as passive witnesses to an inevitable victory, where agency belongs to external factors and institutional actors, while the cyclical-adaptive model envisions active civic society participation through constant reflection and adaptation. A distinctive feature of the transformation of temporal models in Ukrainian society has been the conversion of time construction into a field of active political struggle, where the crisis of traditional linear models led to a state of temporal vacuum, causing a significant reconfiguration of the balance of power in the information space. The study demonstrates how the transformation of influence among institutional actors, individual experts, frontline military personnel, sociological institutions, and media technologies directly affects the dominance of certain temporal models in public discourse. In the context of a prolonged conflict, the development of a hybrid temporal model is proposed, combining elements of linearity and cyclicity to ensure social mobilization, resilience, and adaptability.

Key words: actor-network theory, temporal models, war narratives, social mobilization, uncertainty.

УДК 316.4

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.72.1.2>

Солодько С.Ю.

к.соціол.н.,

Інститут соціології Національної академії наук України

Вступ. З початком повномасштабної війни з Росією українське суспільство опинилося в стані безпрецедентної темпоральної невизначеності. Питання «коли та як завершиться війна?» набуло екзистенційного значення і сформувало інтенсивну суспільну дискусію, що охоплює різні часові горизонти та моделі майбутнього.

Початковий відносно консолідований оптимістичний наратив з часом фрагментувався, породжуючи різноманітні, часто конфліктні темпо-

ральні моделі. В умовах війни така множинність уявлень про майбутнє може призводити до соціальної напруженості та негативно впливати на суспільну солідарність.

Метою нашого дослідження є аналіз трансформації темпоральних моделей у наративах про завершення війни з Росією та їх ролі у конструюванні суспільних уявлень про майбутнє. На відміну від кількісних досліджень, що фіксують статичні зрізи громадської думки [17; 18], ми зосереджує-

мось на динамічних процесах формування та (де) стабілізації часових горизонтів у публічному дискурсі.

Ми використовуємо конструктивістську перспективу, яка розглядає темпоральні моделі як перформативні наративні структури, що активно впливають на теперішнє [35; 29]. Такі моделі формують стратегії щодо майбутнього, впливають на прийняття рішень та мобілізацію ресурсів. Для аналізу технологічного аспекту поширення темпоральних наративів у сучасному гетерогенному медіа-середовищі ми звертаємось до інструментарію акторно-мережевої теорії Бруно Латура [32], що дозволяє врахувати взаємодію людських та нелюдських агентів у формуванні уявлень про часові горизонти війни.

Емпіричною базою дослідження є висловлювання найбільш впливових публічних коментаторів війни, зокрема Олексія Арестовича як представника офіційного дискурсу першого року війни та Юрія Бутусова як одного з його критиків. Ми також аналізуємо контексти формування темпоральних наративів: офіційні повідомлення різних сторін конфлікту, зміни на фронті, геополітичні процеси та дані опитувань громадської думки.

Це дослідження дозволить концептуалізувати основні темпоральні моделі, що виникають у наративах про завершення війни, простежити їх трансформацію та зрозуміти механізми їх конструювання і впливу на суспільство в умовах тривалої невизначеності.

Конструювання лінійної темпоральної моделі перемоги в наративах початкового періоду війни. Перші дні повномасштабного вторгнення Росії сформували унікальний темпоральний контекст, в якому відбулася миттєва трансформація часових горизонтів українського суспільства. Попередні уявлення про майбутнє були зруйновані, створивши дискретне сприйняття часу, характерне для періодів війн та невизначеності [20]. У цих умовах особливої ваги набули наративи, здатні реструктурувати часові горизонти та запропонувати нову темпоральну модель.

Ключовим елементом нової темпоральної конструкції став наратив стійкості, втілений у символічних епізодах перших днів (розмова захисників острова Зміїний з крейсером «Москва») та демонстрації присутності державної влади в Києві через відеозвернення президента Зеленського. Ці події стали темпоральними маркерами, що позначили розрив із минулим та сформували точку відліку для нової темпоральної перспективи.

У цьому контексті Олексій Арестович запропонував чітку лінійну темпоральну модель, що трансформувала невизначене майбутнє у структуровану послідовність подій. Його дискурсивна стратегія базувалася на трьох ключових темпоральних конструктах:

1. Масштабування часу: початкові успіхи проєктувались на майбутнє через твердження «Те,

що відбувається впродовж 5 діб – це маленька модель того, що буде відбуватися за 3 тижні» [5]. Така темпоральна екстраполяція створювала ілюзію передбачуваності у хаотичному середовищі.

2. Чітка темпоральна сегментація: майбутнє розбивалося на конкретні періоди з прив'язкою до календарних дат: «Вони сподіваються впродовж березня набрати ще 20 000 вояків... Ця спроба буде протягом 2-3 тижнів. Нам треба їх перебити, це займе 7-10 днів» [5]. Така деталізація часу посилювала переконливість прогнозу.

3. Темпоральний горизонт перемоги: пропонувався конкретний часовий діапазон завершення війни, спочатку визначений у кілька тижнів, що відповідало суспільним очікуванням (згідно з даними «Рейтингу», 47% респондентів вважали, що для перемоги потрібно кілька тижнів [26]).

Легітимність цієї темпоральної моделі підкріплювалася «пророчим авторитетом» Арестовича, здобутим через точне передбачення початку вторгнення в інтерв'ю 2019 року [3]. Цей прецедент створював ефект темпоральної компетентності, коли здатність прогнозувати минуле конвертувалася у право конструювати майбутнє.

Ця лінійна темпоральна модель виконувала важливу стабілізуючу функцію, трансформуючи дискретність воєнного часу у впорядковану послідовність із чітким фіналом. Подібна реконструкція часових горизонтів задовольняла суспільну потребу в стабільності та передбачуваності, характерну для кризових періодів [28], одночасно мобілізуючи ресурси для опору.

Альтернативна темпоральна модель, запропонована Юрієм Бутусовим, ґрунтувалася на циклічному розумінні воєнного часу, без чіткого горизонту завершення. Замість лінійної послідовності подій до перемоги, Бутусов пропонував бачення довготривалого конфлікту з невизначеним кінцем [9]. Така модель повертала темпоральне сприйняття до стану дискретності, підкреслюючи необхідність постійної адаптації та нарощування військового потенціалу в умовах тривалого протистояння.

Втім, циклічна темпоральна модель Бутусова не змогла конкурувати з домінуючою лінійною моделлю з кількох причин. По-перше, лінійна модель з чітким горизонтом завершення краще резонувала з психологічною потребою суспільства в передбачуваності. По-друге, циклічна модель мала обмежений доступ до ключових каналів трансляції темпоральних наративів, особливо телебачення, що транслювало переважно єдиний наратив.

Таким чином, у початковий період війни в українському суспільстві сформувалася домінуюча лінійна темпоральна модель з чітким горизонтом перемоги, що функціонувала як своєрідна «чорна скринька» [33] – сукупність тверджень про майбутнє, які не підлягали сумніву. Ця модель допомагала структурувати хаотичну реальність війни, задовольняла психологічні потреби суспільства та сприяла мобілізації ресурсів для опору, одночасно

зміцнюючи позиції влади як ключового актора в конструюванні темпоральних горизонтів.

Трансформація темпоральних моделей у наративах довготривалої війни. Квітень 2022 року позначив суттєву трансформацію темпоральних моделей у конструюванні наративів про завершення війни. Відступ російських військ з північних областей України, перехід до позиційної війни та припинення переговорних процесів створили новий часовий контекст, в якому первинна лінійна модель з коротким горизонтом завершення конфлікту стала неадекватною реальності.

Ключовою трансформацією стала реконфігурація часового горизонту «перемоги». Якщо раніше перемога позиціонувалася як подія близького майбутнього, то тепер вона набула якісно нового темпорального визначення через просторові координати – досягнення територіальної цілісності. Президент Зеленський чітко окреслив цю зміну, визначивши мету як «вихід до лінії розмежування на момент початку вторгнення» [16].

Ця просторово-темпоральна трансформація була підсилена суспільними настроями: 82% українців вважали неприйнятною відмову від територій «навіть якщо через це війна триватиме довше» [19]. У темпоральному вимірі це означало принципову зміну: замість конкретного часового проміжку (кілька тижнів чи місяців) виникла модель «скільки потрібно» – тривалість війни стала підпорядкованою досягненню конкретної просторової цілі.

Наративізація війни як екзистенційної боротьби [12] додала історичної глибини часовому виміру конфлікту, розширюючи його від тактичного епізоду до частини тривалого історичного процесу. Концепт «перемоги» став не просто кінцевою точкою війни, а темпоральною призмою для інтерпретації всіх подій конфлікту, структуруючи сприйняття часу через бінарну опозицію «до перемоги» та «після перемоги».

У цих нових умовах Олексій Арестович трансформує свою темпоральну модель, зберігаючи її детерміністську структуру, але модифікуючи часові маркери. Замість конкретних дат він формує наратив на основі динамічних процесів зі змінними темпами:

1. Темпоральна модель перетину кривих: «...в якийсь момент дві лінії (сили України та Росії) перетнуться, і ми зможемо переломити ситуацію... це обов'язково станеться» [4]. Ця модель зберігає лінійність та неминучість перемоги, але позбавляє її чіткої часової локалізації.

2. Біфуркаційна темпоральна модель: «Питання лише в тому, коли вони почнуть сипатися... Це може статися в будь-який момент» [1]. Ця модель пропонує можливість раптової якісної зміни ситуації, створюючи ефект постійного очікування переломного моменту.

У центрі цих темпоральних конструкцій постає західне озброєння як ключовий актант, що визначає швидкість руху до перемоги: «...надайте ще 25 HIMARS і вони вирішать долю Європи... і питання

закрите» [1]. Західна допомога трансформується з додаткового фактора у центральний елемент, що модулює темпоральність війни – прискорює або уповільнює шлях до перемоги.

Таке конструювання часу війни розвивалося в специфічному інформаційному середовищі. Об'єднані телеканали в рамках «Телемарафону» (з довірою 57% населення [24]) та щоденні зведення Генштабу стали соціо-матеріальними структурами, що синхронізували темпоральне сприйняття війни у суспільстві, формуючи спільний часовий ритм сприйняття подій.

Паралельно з офіційним дискурсом формувалася альтернативна темпоральна модель, розвинута Юрієм Бутусовим та військовими з передової. Ця модель набула гібридного характеру, поєднуючи елементи лінійності (віра в кінцеву перемогу) та циклічності (необхідність постійної адаптації та реформування).

Ключовою відмінністю цієї темпоральної моделі стало переосмислення ролі акторів у конструюванні часу війни. Якщо в офіційному наративі головними темпоральними агентами були зовнішні чинники (західна допомога та виснаження ресурсів РФ), то в альтернативній моделі центральну роль відігравали внутрішні фактори – якість військового та політичного управління: «Якісно використати зброю маємо ми. Неякісно використати зброю – значить її просто викинути» [7].

Спорадичні, але резонансні повідомлення військових із передової («...щоденно відходять до ворога кілометри нашої землі» [25]) створювали темпоральну напругу між довгостроковою метою перемоги та короткостроковими тактичними невдачами, підважуючи монолітність офіційної темпоральної моделі.

Ця гібридна темпоральна модель пропонувала більш складне, нелінійне бачення прогресу до перемоги, визнаючи невизначеність і необхідність постійної рефлексії. Замість безумовної віри в неминучий успіх, вона наголошувала на можливості різних траєкторій руху до перемоги, залежно від внутрішніх рішень та адаптивних стратегій.

Різниця між темпоральними моделями мала глибокі соціальні імплікації. Детерміністська модель Арестовича з «емоційно підбадьорювальною властивістю» [1] конструювала аудиторію як пасивних спостерігачів неминучої перемоги, тоді як гібридна модель Бутусова передбачала активну участь громадськості в процесі реформування та прийняття рішень.

Ці темпоральні моделі не лише відображали різні бачення майбутнього, але й формували різні модули соціальної участі у війні – від терплячого очікування до активного залучення. Вони структурували не тільки розуміння часу війни, а й розподіл агентності в процесі наближення її завершення.

Таким чином, період трансформації темпоральних моделей характеризувався переходом від простої лінійної моделі з конкретним горизонтом завершення до більш складних темпоральних

структур – детерміністської з динамічним горизонтом та гібридної з елементами рефлексивності. Ця еволюція відображала як адаптацію до нових реалій затяжного конфлікту, так і зростаючу складність у сприйнятті часових горизонтів війни.

Контрнаступ як темпоральний якір та трансформація балансу дискурсивної влади. Успішний контрнаступ на Харківщині восени 2022 року став не лише військовою, але й темпоральною подією, що суттєво вплинула на конструювання часу війни в українському суспільстві. Цей успіх створив новий темпоральний якір, що закріпив лінійну модель прогресу до перемоги та реконфігурував наративи про майбутнє.

Харківська операція та відступ росіян з Херсона трансформували абстрактну ідею звільнення окупованих територій у наочне втілення можливого майбутнього. Це створило ефект темпоральної близькості перемоги – вона перестала бути віддаленим горизонтом і перетворилася на досяжну мету. В цьому контексті сформувався план масштабного контрнаступу 2023 року як ключовий темпоральний орієнтир у прогнозуванні завершення війни.

Офіційні заяви вищого керівництва встановлювали чіткі часові координати: Кирило Буданов прогнозував входження в Крим [6], а міністр Рєзніков – закінчення війни до кінця 2023 року [22]. Такі хронологічні маркери структурували суспільні очікування, створюючи темпоральну рамку близького завершення конфлікту.

Наратив про майбутній контрнаступ став класичним зразком наративної темпоральності за П. Рікером [34], яка конструє зв'язки між минулим, теперішнім і майбутнім. Минулий успіх (Харківська операція) проектувався на майбутнє (контрнаступ 2023), надаючи легітимності прогнозам перемоги і створюючи структуровану часову схему: підготовка, початок операції, звільнення територій і перемога.

Цей темпоральний конструкт підкріплювався соціологічними даними, які самі ставали елементами конструювання часу війни. За даними Центру Разумкова (лютий-березень 2023), 93% українців вірили у перемогу, 50% очікували її до кінця року, 26% – через 1-2 роки [27]. Ці цифри, артикульовані через авторитетні інституції, не лише відображали, але й активно формували темпоральні межі завершення конфлікту.

Всупереч офіційному оптимістичному наративу, паралельно формувалися фактори, що підважували стійкість лінійної темпоральної моделі. Всеросійська мобілізація, залучення ув'язнених та створення потужних оборонних укріплень порушували логіку прогресивного руху до перемоги, вводили елементи циклічності та реверсивності у часову структуру війни.

Резонансне інтерв'ю підполковника ЗСУ Павла «Купола» The Washington Post [30] стало точкою біфуркації між різними темпоральними моделями війни. Виявлення проблем із втратою досвідчених

бійців та недостатньою підготовкою новобранців продемонструвало, як час війни має не лише прогресивний, але й дегенеративний характер – кожен день конфлікту не лише наближає перемогу, але й виснажує ресурси.

Юрій Бутусов, використовуючи цей випадок, розвинув альтернативну темпоральну модель, критикуючи не лише офіційну політику, але й саме розуміння часової структури війни: «На жаль, ми дуже далекі від перемоги... мене... дратує, коли люди так говорять про обстановку, нібито війна вже вирішена» [8]. Він також піддавав критиці медіатизацію війни, зокрема «рекламу про наступ» [8], наголошуючи на штучному темпоральному стисненні складних військових операцій у публічному дискурсі.

Розпад лінійної темпоральності та політична боротьба за майбутнє. Невдача контрнаступу влітку 2023 року стала критичною точкою трансформації темпоральних моделей в українському суспільстві. Виникла фундаментальна криза між «простором досвіду» та «горизонтом очікувань» 6 – минулі успіхи перестали бути надійним шаблоном для прогнозування майбутнього.

Лінійна модель часу з чітко визначеним горизонтом перемоги, що домінувала протягом двох років війни, зазнала ерозії. «Простір досвіду» невіддалого контрнаступу створив новий «горизонт очікувань», де майбутнє постало як фрагментована перспектива без чіткого темпорального зв'язку з минулим і теперішнім.

Зовнішні фактори, як-от затримки військової допомоги США та скептицизм у країнах ЄС щодо перспектив української перемоги [31], додатково ускладнили підтримку стійкої темпоральної моделі майбутнього. Ініціативи влади, такі як «Саміт миру» та «план перемоги», спрямовані на реконфігурацію темпоральності війни, не змогли сформувати нову консолідовану часову модель.

Дестабілізація домінантного наративу створила темпоральний вакуум – стан, коли стабільні уявлення про майбутнє втрачають свою пояснювальну силу, що призвело до епістемологічної кризи в суспільному дискурсі. Цей вакуум спричинив стан аномії [14], коли колишні моделі мислення втратили свою дієвість, але нові ще не сформувалися.

У цій ситуації розгорнулася активна політична боротьба за право формувати темпоральні моделі майбутнього. Відсутність легітимного владного сценарію розвитку подій створила можливість для альтернативних акторів мобілізувати ресурси та претендувати на домінування в інформаційному просторі. Соціологічні дані відобразили цю трансформацію: за опитуванням KMIS у червні 2024 року, 57% респондентів висловилися за початок переговорів з РФ, а частка готових пожертвувати територіями зросла до 32% [19].

Становлення циклічно-адаптивної моделі та реконфігурація балансу сил. На фоні кризи лінійної темпоральності відбулася активна рекон-

фігурація балансу дискурсивної влади. Соціо-технологічні трансформації медіа-ландшафту суттєво вплинули на цей процес – опитування 2024 року зафіксували значне падіння довіри до традиційних ЗМІ, зокрема телебачення [23], яке раніше було ключовим елементом трансляції владного наративу.

Водночас незалежні блогери та військові експерти, які раніше займали маргінальні позиції в інформаційному просторі, змогли мобілізувати вакуум легітимних темпоральних моделей і значно зміцнити свої позиції. За даними Інституту соціології, у 2024 році блогери та військові стали найвпливовішими джерелами інформації для населення щодо бачення майбутнього країни [1]. Показовим став факт, що опозиційний блогер Юрій Бутусов став єдиним журналістом, з яким у вересні 2024 року зустрівся держсекретар США Ентоні Блінкен для отримання незалежної оцінки ситуації в Україні.

В цих умовах сформувалася альтернативна циклічно-адаптивна модель часу війни. Ця модель, артикульована військовими та незалежними блогерами, трансформувала розуміння «перемоги» з кінцевої точки часової осі на процес адаптації та стійкості в умовах тривалого конфлікту.

Юрій Бутусов визначив перемогу як здатність «зупинити російський наступ та зберегтись як незалежна держава» [10], прогнозуючи, що «загроза для України з боку РФ – на десятки років» [10]. Військовий та голова УІНП Антон Дробович запропонував концепцію «вічної війни» [13], що радикально розширювала темпоральні горизонти конфлікту. Ця модель передбачала фундаментальне переосмислення часової організації суспільства відповідно до реалій постійної загрози.

Альтернативні актори не обмежувалися теоретичним переосмисленням темпоральності, але й демонстрували здатність впливати на практичні аспекти війни. Кампанія за реформування структури управління армії – перехід від бригадної структури до корпусної системи, що активно просувалася через соціальні мережі військовими експертами, була реалізована. Інша показова ініціатива – кампанія проти генерала Содоля, започаткована блогером Сергієм Стерненком та підтримана начштабу «Азову» Богданом Кротевицем [21], продемонструвала формування нових мереж агентності, здатних впливати на військову сферу.

Криза системи мобілізації, темпорально визначеної для короткої війни, стала наочним прикладом конфлікту між лінійною та циклічною моделями часу війни. Випадок Сергія Гнезділова, який публічно оголосив про самовільне залишення частини на знак протесту проти діючої системи [11], перетворився на вузол суспільного дискурсу, де перетиналися проблеми суспільної справедливості та забезпечення стійкості держави в умовах тривалого конфлікту.

Спроби влади повернути контроль над темпоральним дискурсом зіткнулися з потужним опо-

ром. Показовим прецедентом стала реакція на масовану ракетну атаку 8 липня 2024 року, коли впливові аполітичні інстаграм-блогери відкрито виступили за необхідність переговорів з РФ [15]. Це продемонструвало, як нові актори можуть втручатися в традиційні мережі продукування наративів, підважуючи монополію влади на конструювання темпоральних моделей.

Таким чином, трансформація темпоральних моделей після невдалого контрнаступу відображала не просто зміну прогнозів щодо тривалості війни, але й фундаментальну реконфігурацію балансу дискурсивної влади в українському суспільстві, де право конструювати майбутнє стало предметом активної політичної боротьби.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє концептуалізувати трансформацію темпоральних моделей у наративах про завершення війни з Росією як складний процес, що відображає як адаптацію суспільства до реалій тривалого конфлікту, так і зміни в розподілі дискурсивної влади між ключовими акторами.

Аналіз показує, що з початку повномасштабного вторгнення в українському суспільстві відбулася еволюція домінуючих темпоральних моделей. Спочатку сформувалася лінійна модель з фіксованим коротким горизонтом (лютий-квітень 2022), яка характеризувалася чіткими темпоральними маркерами та детерміністичним баченням швидкої перемоги. Ця модель трансформувала дискретність воєнного часу в структуровану послідовність із чітко визначеним фіналом, задовольняючи психологічну потребу суспільства в передбачуваності. Згодом вона трансформувалася у лінійну модель з динамічним горизонтом (травень 2022 – серпень 2023), що зберігала ідею неминучої перемоги, але замінила фіксовані темпоральні маркери на динамічні процеси. Просторові координати почали визначати темпоральний горизонт, що дозволило адаптувати модель до затяжного характеру конфлікту при збереженні її мобілізуючої функції. Після невдачі контрнаступу виникла циклічно-адаптивна модель з відкритим горизонтом (вересень 2023 – дотепер), яка характеризується переосмисленням самої концепції перемоги. В цій моделі акцент зміщується з часової точки завершення конфлікту на процес адаптації та збереження стійкості в умовах довготривалої загрози. Темпоральність війни розуміється як циклічний процес, що вимагає постійної рефлексії та адаптації.

Ця еволюція темпоральних моделей відображає фундаментальне переосмислення війни – від тактичного епізоду з чітким завершенням до історичного процесу з відкритим горизонтом. Такий перехід є реакцією на розрив між «простором досвіду» та «горизонтом очікувань» (за Р. Козеллем), коли реальний досвід війни перестав відповідати початковим очікуванням щодо її тривалості та характеру.

Дослідження виявило, що різні темпоральні моделі формують відмінні стратегії соціаль-

ної мобілізації та структури агентності. Лінійна модель конструює аудиторію як пасивних свідків неминучої перемоги, де ключова агентність належить зовнішнім факторам та інституційним акторам, а основна темпоральна стратегія полягає у терплячому очікуванні наближення визначеного завершення. Натомість циклічно-адаптивна модель передбачає активну участь громадянського суспільства в конструюванні майбутнього через постійну рефлексію та адаптацію, де агентність розподіляється між множинними акторами, а основна темпоральна стратегія базується на постійній трансформації та адаптації до мінливих умов конфлікту. Ця відмінність пояснює, чому боротьба за домінування темпоральних моделей стала не просто інтелектуальною дискусією, а важливим елементом політичної конкуренції, адже різні моделі часу структурують різний розподіл влади та відповідальності в суспільстві.

Аналіз показує, що у формуванні темпоральних моделей війни беруть участь актори різних рівнів. Інституційні актори офіційно артикулюють домінуючі наративи через контрольовані медіа. Індивідуальні актори з високим символічним капіталом трансформують загальні концепції у деталізовані темпоральні конструкції з високим рівнем легітимності. Військові з передової забезпечують «простір досвіду», який підтверджує або підважує домінуючі темпоральні моделі. Соціологічні інституції легітимізують певні темпоральні моделі через кількісні дані, що самі стають елементами конструювання часу. Медіа-технології формують інформаційну інфраструктуру для поширення темпоральних моделей та визначають їх доступність для різних аудиторій. Трансформація балансу впливу між цими акторами безпосередньо впливає на домінування певних темпоральних моделей у суспільному дискурсі.

В умовах триваючої війни з Росією українське суспільство стоїть перед викликом розробки нової консолідуючої темпоральної моделі, яка б поєднувала елементи лінійності (збереження орієнтації на перемогу) та циклічності (визнання потреби в постійній адаптації). Така гібридна модель має потенціал забезпечити як суспільну мобілізацію та стійкість, так і необхідну гнучкість для адаптації до мінливих умов тривалого конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арестович О. Арестович: «Спецоперацію» мы сорвали, теперь нужно выиграть войну. YouTube, 30 травня 2022 р. URL: youtu.be/NenILh_T6j4 (дата звернення: 06.12.2024).
2. Арестович О. Арестович: Украина – орел, который мнит себя утенком. Politeka, 13 серпня 2022 р. URL: youtu.be/vlu5NuHufCw (дата звернення: 06.12.2024).
3. Арестович О. Полноценная война с Россией начнется через пару лет. Апостроф TV, 18 березня 2019 р. URL: youtu.be/H50ho9Dlrms (дата звернення: 06.12.2024).

4. Арестович О. Сенсационное интервью. YouTube, 10 серпня 2022 р. URL: youtu.be/Rfi2Giyelmo (дата звернення: 06.12.2024).
5. Арестович О. Стратегічний перелам вже наступив. YouTube, 12 березня 2022 р. URL: youtu.be/qETYLixJuY (дата звернення: 06.12.2024).
6. Буданов К. Чи увійдуть ЗСУ в Крим навесні? NV.ua, 17 квітня 2023 р. URL: nv.ua/ukr/ukraine/events/koli-zakinchitsya-viyna-budanov-dav-prognoz-novini-ukrajini-50318387.html (дата звернення: 06.12.2024).
7. Бутусов Ю. Питання-відповіді | Бутусов НАЖИВО. YouTube, 21 серпня 2022 р. URL: youtu.be/q2jiCLGLuVY (дата звернення: 06.12.2024).
8. Бутусов Ю. Росія знає, як грати на Зеленському: Юрій Бутусов про російських агентів у владі України. Рандеву. 5 канал, 15 червня 2024 р. URL: youtu.be/M1sQScr2gjw (дата звернення: 06.12.2024).
9. Бутусов Ю. Ця війна не закінчиться швидко! YouTube, 17 березня 2022 р. URL: youtu.be/G8fDNfvKUIc (дата звернення: 06.12.2024).
10. Бутусов Ю. Чому Україна єдина у світі у 19-21 сторіччях армія... Facebook, 20 липня 2024 р. URL: facebook.com/butusov.yuriy/posts/pfbid0zAFR537KB81Zvfn5Z75CfWqL8arxk8wPC1qbyNSTuPurtgtw2ZVzrTCiKUX8egUKI (дата звернення: 06.12.2024).
11. Гнезділов С. Сергій Гнезділов: про СЗЧ, мобілізацію, відповідальність влади і строки служби. Бабель, 25 вересня 2024 р. URL: youtu.be/MTaUn0DrfHo (дата звернення: 06.12.2024).
12. Грицак Я. Хто буде Карфагеном – Москва чи Київ? Ярослав Грицак про війну за існування. UCU, 26 травня 2022 р. URL: ucu.edu.ua/news/hto-bude-karfagenom-moskva-chy-kyiyv-yaroslav-grytsak-pro-vijnu-za-isnuvannya/ (дата звернення: 06.12.2024).
13. Дробович А. Суспільний договір вічної війни. Українська правда, 14 червня 2024 р. URL: pravda.com.ua/columns/2024/06/14/7460763/ (дата звернення: 06.12.2024).
14. Дюркгейм Е. Самогубство: соціологічне дослідження. Київ: Основи, 1998. 519 с.
15. Еспресо. «Політичні ігрища», «спланована акція» та «комусь вигідно»: як деякі відомі українські блогери відреагували на обстріл «Охматдиту». Еспресо, 9 липня 2024 р. URL: espresso.tv/kultura-politichni-igrishcha-splanovana-aktsiya-ta-komus-vigidno-yak-ukrainski-blogeri-vidreaguvali-na-obstril-okhmatditu (дата звернення: 06.12.2024).
16. Зеленський В. Володимир Зеленський і Олена Зеленська дали інтерв'ю ведучим телемарафону. Офіс Президента України, 21 травня 2022 р. URL: youtu.be/JmQ3f0Y-P1A (дата звернення: 06.12.2024).
17. Інститут соціології. Результати соціологічного моніторингу «Українське суспільство»: хвиля 2024 року. Facebook. URL: facebook.com/InstituteofSociology/posts/530114612903487 (дата звернення: 06.12.2024).
18. КМІС. Динаміка готовності до територіальних поступок для якнайшвидшого завершення війни: результати телефонного опитування, проведеного 4-27 грудня 2022 року. КМІС, 2 січня 2023 р. URL: kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1167&page=1 (дата звернення: 06.12.2024).
19. КМІС. Динаміка готовності до територіальних поступок та ставлення до окремих пакетів мир-

них домовленостей. КМІС, 23 липня 2024 р. URL: kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1421&page=1 (дата звернення: 06.12.2024).

20. Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу. Київ : Дух і літера, 2005. 380 с.

21. Кондратьєва Д. Юрій Содоль: чому громадськість та лідери суспільних думок виступають проти нового керівника фронтом. Межа, 20 травня 2024 р. URL: mezha.net/ua/mysli/iurii-sodol-chomu-hromadskist-ta-lidery-suspilnykh-dumok-vystupaiut-protu-novoho-kerivnyka-frontom (дата звернення: 06.12.2024).

22. Кузнецова К. Вірю, що дуже скоро: Резніков назвав ймовірні терміни закінчення війни. ТСН, 5 квітня 2023 р. URL: tsn.ua/ato/viryu-schoduzhe-skoro-reznikov-nazvav-ymovirni-termini-zakinchennya-viyni-2301034.html (дата звернення: 06.12.2024).

23. Національна медіа-циркуляція. National Media Talk (NMT) 2024, день 1. YouTube, 19 вересня 2024 р. URL: youtube.com/live/BJ-bnxJlxJs (дата звернення: 06.12.2024).

24. ОПОРА. Демократія, права і свободи громадян та медіаспоживання в умовах війни. ОПОРА, липень 2022 р. URL: opora.ua.org/viyna/doslidzhennya-demokratiya-prava-i-svobodi-gromadyan-ta-mediaspozhyvannya-v-umovah-viyni-24261 (дата звернення: 06.12.2024).

25. Решета В. В Пісках... Новинарня, 28 серпня 2022 р. URL: novynarnia.com/2022/08/28/santa-pisky/ (дата звернення: 06.12.2024).

26. Соціологічна група «Рейтинг». П'яте загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни. Рейтинг, 18 березня 2022 р. URL: ratinggroup.ua/research/ukraine/pyatyy_obschenacionalnyy_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_18_marta_2022.html (дата звернення: 06.12.2024).

27. Центр Разумкова. Громадська думка про війну, перемогу та гарантії безпеки (лютий-березень 2023 р.). Центр Разумкова, 31 березня 2023 р. URL: razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/gromadska-dumka-pro-viynu-peremogu-ta-garantii-bezpeky-liutyi-berezen-2023r (дата звернення: 06.12.2024).

28. Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity. London : Sage Publications, 1992. 260 p.

29. Borup M., Brown N., Konrad K., Van Lente H. The sociology of expectations in science and technology. *Technology Analysis & Strategic Management*. 2006. Vol. 18, No. 3. P. 285-298.

30. Khurshudyan I., Sonne P., DeYoung K. Ukraine short of skilled troops and munitions as losses, pessimism grow. The Washington Post, 13 березня 2023 р. URL: washingtonpost.com/world/2023/03/13/ukraine-casualties-pessimism-ammunition-shortage/ (дата звернення: 06.12.2024).

31. Krastev I., Leonard M. The meaning of sovereignty: Ukrainian and European views of Russia's war on Ukraine. European Council on Foreign Relations, 3 липня 2024 р. URL: ecfr.eu/publication/the-meaning-of-sovereignty-ukrainian-and-european-views-of-russias-war-on-ukraine/ (дата звернення: 06.12.2024).

32. Latour B. Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory. Oxford : Oxford University Press, 2005. 301 p.

33. Latour B. Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society. Cambridge : Harvard University Press, 1987. 274 p.

34. Ricoeur P. Time and Narrative, Volume 1. Chicago : University of Chicago Press, 1984. 274 p.

35. Suckert L. Back to the Future. Sociological Perspectives on Expectations, Aspirations and Imagined Futures. *European Journal of Sociology*. 2022. Vol. 63, No. 3. P. 393-428.